

NA'Tİ ve ŞİİRLERİ

Öz

İbrahim Halil TUĞLUK¹

Klâsik Türk şiiri alanında şahsiyetler ve eserleri ile ilgili çalışmalar bu alanın tarihsel gelişiminin ortaya çıkması açısından büyük aşamalar kaydetmiştir. Bununla birlikte Klâsik Türk şiiri tarihinin bütün yönleriyle tespit edildiğini söylemek oldukça zordur. Zira kayıp eserler ile kütüphanelerde el değmemiş eserlerin yanında eserlerde gizli kalmış birçok şahsiyet ve eser mevcuttur. Bu anlamda mecmuaların önemi yadsınmaz. Mecmualarla ilgili çalışmalar, bilinen şairlerin yeni eserleri ve şiirlerini tespit etmenin yanında yeni edebî şahsiyetlerin keşfine de vesile olmaktadır.

Bu çalışmada hayatı hakkında kaynaklarda her hangi bir bilgiye rastlanmayan “Baba Na’tî” nin Michigan Üniversitesi’nde yer alan 17. yy.’a ait bir mecmuadaki şiirlerinin çevriyazısı yapılmış, şairin hayatı, şiirlerinin muhtevası ve şekil özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, Baba Na’tî, mecmua

NA'Tİ AND HIS POEMS

Abstract

It has been made great strides in area of classical Turkish poetry supporting the rising of historical period of the area by the studies about the individuals and their works. At the same time it is difficult to say that history of classical Turkish poetry have ben formed totally. Because beside the lost and untouched works in libraries, there are also a lot of important person and works. Concordantly, importance of the journals is incontrovertible. Studies about journals provides not only unknown works of known poets but also new literal individuals.

In this study, poems of “Baba Na’tî” -there is not information about his life in sourches- in a journal of 17th century in Michigan University have been transcribed and informed about the life of poet, contents and shape of his poems.

Key Words: Classical Turkish poetry, Baba Na’tî, journal.

GİRİŞ

Hayatı hakkında tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda bir bilgiye rastlanmayan² Baba Na’tî ile ilgili olarak elimizdeki tek kaynak şiirlerinin bulunduğu mecmuada kimi şiirlerinin başında yer alan bilgilerdir.

“Tercî-i bend nazım şekliyle yazılmış iki şiirin başlığında “*Tercî-i Bend-i Baba Na’tî-i Flornavî*”³ ifadesinden şairin şimdi Yunanistan’ın Makedonya kesiminde bir kasaba olan Florinalı (Kiel, 1996: 164-165) olduğu anlaşılmaktadır.

¹ Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi itugluk@adiyaman.edu.tr

² Tezkirelerde ve kaynaklarda Na’tî mahlaslı beş şair vardır. bkz. Haluk İpekten, vd. 1988: 322-323), (Tuman, 2001: 1079-1080).

http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=arama_sonuc&detayli_arama=1&M_AD=Na%27t%C3%AE (Erişim tarihi: 22.03.2015)

Tezkirelerde sayılan bu şairler arasında çalışmamamıza konu olan Na’tî yoktur.

³ 111, 112

İsminin önündeki “Baba” sıfatı onun tarikat bağına gösterdiği gibi, Ahmet Paşa, Nesîmî, Usûlî gibi 15. yy. şairlerine tahmisler yazması 15. yy. ya da 16. yy. da yaşadığı ihtimalini kuvvetlendirir. Bu durum, şairin Bektaşî tarikat çevresi ile ilişkisi konusunda not edilmesi gereken önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak eldeki şiirlerde bâtinî telakkilerine rastlanılmamaktadır.

Baba Na’tî’nin Michigan Üniversitesi’nde bir mecmuada yer alan şiirlerinin dışında bir eseri ya da şiirleri ile ilgili elimizde bir kaynak yoktur. Terci-i bend nazım şekliyle kaleme aldığı ve sözlerinin tasavvufî arka planına işaret ettiği bir şiirinde geçen “*on sekiz bin ‘âlemün esmâsı dîvânumdadur*” mısraındaki “dîvân” kelimesini şairin eserine yapılmış bir işaret olarak değerlendirmek mümkündür.

Na’tî’yüm vasfında yârün söz dimek şânıumdadur
Cilveler kılmak benüm tab’-ı suhandânıumdadur
Hem-demüm hem-meşrebüm derd ü belâ yanıumdadur
Yâr için ölmek benüm âyîn ü erkânıumdadur
On sekiz bin ‘âlemün esmâsı dîvânumdadur (8 / 5)

I. Mecmuanın Tanıtımı

Baba Na’tî’nin şiirlerinin yer aldığı mecmua Michigan Üniversitesi’nde (<http://hdl.handle.net/2027/mdp.39015079130889>) yer almaktadır. Mecmua, [17--?] adıyla kayıtlı olan eserin zahriyesindeki bir mazbata 5 Teşrîn-i evvel 1282 (17 Ekim 1866) tarihini göstermektedir. Zahriyede 22 Ağustos 1287 (3 Eylül 1871) gösteren bir doğum tarihi vardır. 1b’de mecmuanın sahibi Osman Kethüdâ-zâde E’s-Seyyid İbrâhîm Edhem Efendi-zâde olarak gösterilmektedir ve fi 20 Rebîü’l-evvel 1280 (1864) kaydı bulunmaktadır. “2a-9a” arasında astronomi ile ilgili bilgiler ve çizimler vardır. Ayrıca Âgehî’nin denizcilikle ilgili kasidesi “5a-5b” ve bu şiire Derûnî’nin “6a” ve Aşkî’nin “6b” yazdığı nazireler yer almaktadır. “9b-12a” da “Hâzâ Kitâbi Sultân Mahmûd” risalesi vardır. Risalede ayın günlerinin manevi yönü anlatılmaktadır. “32a-32b” Ebussuûd Efendi’nin İnşirah suresi tefsiri vardır. Mecmuada ayrıca, Kevser ve Mâ’ûn surelerinin tefsiri, farz namazların sevapları, Dîbâce, Peygamberimizin Hz. Ali’ye vasiyeti, ru’yetullâh bahsi, bazı inanışlar ile ilgili aktarmalar, fal şerhleri, Adlî Efendi’nin silsile-nâmesi, Kaside-i Bürde şerhi, Molla Cami’nin bir gazelinin şerhi ve Mısır Defterdârı Ali Efendi, Nizâmî, Figânî, Fevrî, Hz. Ali, Ulvî, Hâleti, Şemsî, Âfitâbî, Rahmî, Usûlî, Bâkî, Ümîdî, Ahdî, Na’îmî, Rihletî, Günâhî, Âşıkî, Askerî, Sultân Mustafa, Behişti, Ma’bedî, Ahmedî, Nev’î, Nevâ’î, Abdülkadir Geylânî, Vahdetî, Makâlî, Sırrî, Âlî, İbn-i Yemen ve Râgıb Paşa’ya ait şiirler yer almaktadır.

II. Dil ve Üslup

Na’tî’nin şiirlerinde Osmanlı Türkçesinin karakteristik özellikleri vardır. Arapça ve Farsça kelimeleri çokça kullanmasına rağmen bu kelimeler, Divan şiirinin kelime kadrosu içinde kullanılan sözcükler olarak karşımıza çıkmaktadır. Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan mısraların yanında “*Her gice yanar yakılır ağlar ider âhî*”, “*Akıtdı ayağına yaşam su gibi ey dil*” örneklerinde olduğu gibi duru bir Türkçe ile yazdığı mısralar da bulunmaktadır.

İkili tamlamaların yanında şiirlerinde “*Mahrem-i esrâr-ı hem-râz-ı muvafık*” (I/1) örneğinde olduğu gibi zincirleme tamlamalara da rastlanır. Özellikle na't türündeki kasidenin ilk on yedi beytinde sıfat ağırlıklı tavsif özelliğini taşıyan bir anlatım göze çarpmaktadır.

Şairin şiirlerinde; “*ayağına su akıt-, yanar yakılır, bağrım yak-, nice bin işler düzülür, baş eğmezdi, çâk çâk ol-, yaka dest ol-, el kavşır-, çek el serden, baş açık ol-, cân vir-, kulı kurbânı ol-*” gibi Türkçe deyimler kullanılmıştır.

Na'tî, klâsik şiirin anlam ve anlatım imkânları içinde klâsik bir üslupla şiirler yazmıştır. Şiirlerinde edebî sanatların ortaya koyduğu anlam çerçevesi içinde çok derin olmayan, ifade güzelliğini önceleyen bir anlatım tarzı vardır.

III. Nazım Şekilleri

Na'tî'nin tespit edilen şiirlerinden üç tanesi tahmîs, iki tanesi terciibend, ikisi kaside bir tanesi de muhammes nazım şekliyle kaleme alınmıştır:

SIRA NO	NAZIM ŞEKİLLERİ	BEYİT / BEND SAYILARI
1	Muhammes	5
2	Kaside	9
3	Tahmis	7
4	Tahmis	5
5	Tahmis	12
6	Kaside	34
7	Terciibend	5
8	Terciibend	5

IV. Vezin

Na'tî, eldeki sekiz şiirinde toplam üç vezin kullanmıştır. Remel bahrinin “*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*” veznini 6, Hezec bahrinin “*Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün*” ve “*Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün*” kalıbını diğer iki şiirde kullanmıştır.

Na'tî'nin şiirlerinde, vezinle ilgili olarak göze çarpan en önemli özellik imâle ile ilgili uygulamalardır. Şair, bütün şiirlerinde başta Türkçe kelimeler olmak

üzere, Arapça ve Farsça kelimelerde imaleye düşmekten kurtulamamıştır. Türkçe kelimeler, Türkçe kelimelere getirilen ekler, izafet kesresi ve atf vavı ile Türkçe bağlaçlar imalenin yapıldığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiirlerde imale içeren birçok mısra bulunmaktadır. Örneğin “*Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün*” vezniyle yazılmış olan “*Niçe gündüz gice oldı niçe bin ay u yıl geçdi*” mısramında geçen altı çizili hecelerde imale yapılmıştır. İmale yapılan kelimeler incelendiğinde şairin, imaleyi bir vezin zarureti olarak yaptığı görülmektedir. Şairin, imale ve zihaf uygulamalarında Klâsik Türk şiirinin genel özellikleri görülmektedir.

VEZİN	TAHMİS	TERCİ-İ BEND	KASİDE	GAZEL	MUHAMMES
Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün	2	2	1		1
Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün	1				
Mef’ ülü Mefâ’ ilü Mefâ’ ilü Fe’ ülün				1	

V. Muhteva

Na’tî, şiirlerinde tevhîd, Hz. Muhammed (SAV), tasavvuf, insan, aşk, muhabbet, samimiyet, vefasızlık, bahar gibi konuları işlemiştir.

Muhammes nazım şekliye yazılmış beş bentlik şiirde şair, “bulmadum” redifi çerçevesinde bireyin iç dünyasını ve toplumsal bozuklukları ele almıştır. 34 beyitlik kasidenin türü na’t’tır. Dokuz beyitlik kaside ise bir bahâriyye örneğidir. Diğer şiirlerinde tasavvufi çerçevede Allah’ın varlığı, birliği, Allah’a muhabbet ve vahdet-i vücûd konusu işlenmektedir.

Şairin eldeki şiirlerden üçü tahmis olduğu için şairin yaptığı tahmisler tahmis yazılan şairlerin gazelleriyle anlam olarak paralellik göstermektedir. Özellikle Nesîmî’ye yazılan tahmiste *ahsen-i takvim* kavramı Hurufilik anlayışı çerçevesinde ele alınmıştır.

METİN¹

1²

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

I

Aradum bir şâfi-dil muhtâr fâyıķ bulmadum
Hem-dem-i zâr-ı nihân olmağa lâyıķ bulmadum
Maħrem-i esrâr-ı hem-râz-ı muvâfiķ bulmadum
Derdüme dermân ider üstâd-ı hâzıķ bulmadum
Geçdi ' ömrüm âh kim bir yâr-ı şadıķ bulmadum

II

Her kimüñ kim râh-ı ' ışķında fedâ kıldumsa ser
Bulsa şemşir-i belâ'ı derd ile başum keser
Öldürüp âhır ' adem mülkine itdürür sefer
Şiše-i göñlüm sıyup itmek diler zîr ü zeber
Geçdi ' ömrüm âh kim bir yâr-ı şadıķ bulmadum

III

Ey benüm tenhâ geçen hâl-i perişānum şoran
Olmadum bir nev' ile hiç hurrem ü şādān u şen
Küşe-i miħnetde oldum incelüp bārîk-ten³
Görmedüm mihr ü vefâ resmin beni-âdemde ben
Geçdi ' ömrüm âh kim bir yâr-ı şadıķ bulmadum

IV

Ġālîbâ götrüldi dünyâda maħabbet kalmadı
Akrabâ vü dostda cüzvî maħabbet kalmadı
Unıdıldı âşnâlıķlar şadâķat kalmadı
Her haķîķat bilmeyende haķķ-ı şoħbet kalmadı
Geçdi ' ömrüm âh kim bir yâr-ı şadıķ bulmadum

V

Özümi bildüm bilelden eylerüm sa' y-i belîĝ
Yilerüm bād-ı şabâ-tek uyurum mānend-i miĝ
Bir perişān kalb-i maħzūñ bulmadum bir dem dirîĝ
Ĥasretâ vü fūrķatâ ey Na' ti vāveylâ dirîĝ
Geçdi ' ömrüm âh kim bir yâr-ı şadıķ bulmadum

¹Mecmuada mevcut numaralandırma sayfa esas alınarak yapılmıştır. Biz, varak esasına göre mecmuayı yeniden numaralandırdık. Şiirlerin geçtiği varak numaralarını bu yeni düzenlemeye göre verdik.

²[28a]Şiirin başında "Baba Na' tî" yazılmış.

³"bārîk-ten" metinde "بَارِكْ تَنْ" "bāri-i ten" şeklinde yazılmıştır.

- 2⁴
Mef' ûlü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ûlün
- 1 Nev-rüz irişüp giydi çü gül hil' at-i zibā
Zeyn oldu yine lāle ile dāmen-i şahrā
- 2 İrişdi bu dem bād-ı şabā cānib-i Hāḡ'dan
Hāk üzre yatan mürdeleri eyledi ihyā
- 3 Efsürde olan dillere irdi yine şöḡbet
Sen daḡı ḡurüş eyle eyā bülbül-i şeydā
- 4 Bezm ehline ayduñ ki seḡer gülşene gelsün
Nüş eyleyelüm ' ışḡına yāruñ mey-i ḡamrā
- 5 Aḡıtdı ayaḡına yaşum şu gibi ey dil
Bir serv-i ser-efrāz güzel ḡāmeti bālā
- 6 Her gice yanar yaḡılır aḡlar ider āhı
Bu ḡāl ile tā şubḡa deḡin şem' -i şeb-ārā
[28b]
- 7 Gördüm yüzünü devlet-i dīdāra irişdüm
El-minnetü li'llāh tebārek ve te'ālā
- 8 Deryāya iren buldı güher dürcini taḡkīḡ
Esmā'ı bilen bildi nedür ' ayn-ı müsem mā
- 9 Mescūd-ı melāyikdür eyā Na' tī çün Ādem
Bildüñse senüñ ḡaḡḡınadır *'allem'e'l-esmā'*

3⁷
Taḡmīs-i Baba Na' tī ber-Ġazel-i Aḡmed⁸

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Mihrüñ ey meh-pāre aḡyāra firāvān olmasun
Gülşen-i bāḡ-ı ruḡuñ her ḡāre seyrān olmasun
Bī-niḡāb olma yüzün görmeḡe imkān olmasun

⁴ [28a]Şiirin başında "Baba Na' tī" yazılmıştır.

⁵ "Minnet şanı yüce olan Allah içindir" manasında Arapça bir cümle.

⁶ "Ādem'e isimler öğretti." Bakara /31.

⁷ [28b]

⁸ Ahmed Paşa'ya ait gazel Ahmed Paşa Divanı'nda 251. gazel olarak kayıtlıdır. Ali Nihat Tarlan, *Ahmet Paşa Divanı*, MEB Yay. İstanbul, 2005, s. 353.

- İsterüm senüñ gibi cevruñe pâyân olmasun
Kim seni sevmek cihân halkına âsân olmasun
- 2 Vaşf-ı hüsnüñde kitâba yazılan teşrih-i zülf
Mîhr-i ruhsâruñ beyânında olan tavzîh-i zülf
Gizlü esrârı kılar 'âlemlere taşrih-i zülf
Beñlerüñdür dânesinden dizilen tesbih-i zülf
Çanlu yaşumdan şağın bir demde mercân olmasun
- 3 Kâş rüşen-hâtır olup gün gibi olsam behîc
Günde bir kez 'âlemi geşt itmege kılsam besîc
Keşf olursa müşkilât-ı âyet-i emr-i merîç
Müstecâbü'd-da' ve oldum Hâk' dan isterdüm ki hiç
Kimse 'âlemde esîr-i bend-i hicrân olmasun
- 4 Mîhr-i rahşân gibi her gün rüşenâ-bağş olmağa
Encüm-i tâbân gibi yâhud şenâ-bağş olmağa
Seb' a-i seyyâre mânendi cilâ-bağş olmağa
Subha dek şehrinde ol mâhuñ ziyâ-bağş olmağa
Şu' le-i âhum yeter şem' -i şebistân olmasun
- 5 Baṭn-ı sicn-i Yûnus olan hût kim vaşf itdiler
Diller içre 'âlem-i lâhût kim vaşf itdiler
Âyet-i Qur'an'da Mârût kim vaşf itdiler
Şol çeh-i Bâbil'deki Hârût kim vaşf itdiler
Bu zenaḥdânuñdaki zülf-i perişân olmasun
- 6 Âferîn olsun ḥakîm-i 'âlemüñ aḥkâmına
Kim anuñ efkâr irişmez kârınuñ encâmına
Ḥadd ü 'add olmaz kulına virdügi in'âmına
Misk ü 'anberden ḥaṭuñ vefḥâk-ı la' lüñ câmına
[58]
Bir tılısm itmiş ki nüş olduḡda noḡşân olmasun
- 7 Serv-i ser-keş kulıdur sen müntehâ bâlâ-ḡadüñ
Lâleler baḡrın yaḡar 'ışkına sen zibâ ḡadüñ
Na' ti-i üftâdeye bes sâye-i ser-âmedüñ
Şeyle yaḡdı dâḡ-ı hicrânüñ yüregın Aḡmed'üñ
Çam degül ey lâle-ruḡ tek dâḡ-ı ḡırâman olmasun

4⁹

Tahmîs-i Baba Na' tî ber-Ġazel-i Nesîmî¹⁰

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Ey cemâlünden hacil hurşîd-i çerh-ı çârümîn
V'ey ruhuñ envârına hayrân felekde hür-i 'în
Ahsen-i takvîm buyurdu hüsnuñe cân âferîn
Şüretüñ naqşını yazdı didi Rabbü'l-âlemîn
*Hâzihî cennâtü 'adnin fedhulühâ hâlidîn*¹¹
- 2 Vâhid ü Ferd ü Ehad Hâllâk-ı halk-ı kâyinât
Hâsib-i yevm-i hisâb ü kâtib-i hükm ü berât
Nâtiq-ı nuq-ı kadîm bürhân u naşş-ı beyyinât
Gözüne *ve'n-necm*¹² yazdı kaşuña *ve'n-nâzi'âl*¹³
Alnuña *naşrun mina'llâh*¹⁴ görinen *'ayne'l-yakîn*¹⁵
- 3 *Vescudü*¹⁶ emr itdi Hâk eben ü ceddüñ haqqına
*Ķâbe kavseyn*¹⁷ didi Aħmed iki haddüñ haqqına
Gülşen-i cennet oğundi verd-i haddüñ haqqına
Âyet-i *tübâ*¹⁸ gelüptür serv-ğaddüñ haqqına
Yüzüne *ve's-şems*¹⁹ geldi saçuña *hablü'l-metîn*²⁰
- 4 Ref idüp ref -i zühür olduñ tabağdan nitekim
Zâhir itdüñ sırr-ı Ķur'ân'ı varağdan nitekim
Hâk'ı gösterdüñ 'ayân menşür-ı rağdan nitekim
Şânına *el-ğamdü li'llâh*²¹ geldi Hâk'dan nitekim
Leblerüñ yâdına dindi kevsir-i *mâ'in ma'in*²²

⁹ [29a]

¹⁰ Nesîmî'ye ait gazel, Nesîmî Divanı'nda 350. gazel olarak kayıtlıdır. Hüseyin Ayan, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, C. II, Ankara, 2002, TDK Yay. 621.

¹¹ "İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri!" Tâhâ/ 76.

¹² "Battığı zaman yıldızta andolsun ki..." Necm /1.

¹³ "Andolsun..." Naziat / 1.

¹⁴ "Allah'tan bir yardım..." Saf / 13.

¹⁵ "... gözünüzle kesin olarak göreceksiniz..." Tekâsür / 7.

¹⁶ "...secde edin." Hac / 77.

¹⁷ "Araları iki yay aralığı kadar veya daha da yakın oldu." ayetinden iktibastır. Necm / 9

¹⁸ "... ne mutlu..." Ra'd / 29.

¹⁹ "Güneşe andolsun ..." Şems /1.

²⁰ "...sağlam ip..." "Kur'ân, İslam dini anlamlarında kullanılan bu ifadedeki "habl" kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de Âl-i İmrân suresi 103. ayet ve Kâf suresi 16. ayette geçmektedir. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013, s. 193-194.

²¹ "Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." Fâtiha /1.

²² "... temiz bir akar su getirir." Mülk / 30. Aslı *يَا مَعْيِن* 'dir.

5 Göricek hüsnuñe melek geldi sücûda cümlesi
Oldılar hayrân u mehbût u günûde cümlesi
Ba' d-z'in yol buldılar derd-i vürûda cümlesi
*Kâf u nûn*²³dan her ne kim geldi vücûda cümlesi
Şâbit oldı kim sen olduñ hâşıl-ı sırr-ı mübîn

6 Üstüvâr itdün yine Na' tî binâ-yı nazmuñı
Şimdiden sonra bülend eyle livâ-yı nazmuñı
Şun mezâk ehline nûş itsün şafâ-yı nazmuñı
Ey Nesîmî çün işitdi bu 'atâ-yı nazmuñı
Yağasın çâk itdi devrân oda urdı defterin

5²⁴

Tahmîs-i Baba Na' tî ber-Ġazel-i Uşûlî²⁵

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1 Cihâni 'ışkla kıldı Hudâ-yı Dâd-gîr peydâ
Virüp nefhıyle cân 'îsâ'yı itdi bî-peder peydâ
Kemâl-i kudretiyle zâhir u bātında her peydâ
Vücûd-ı mutlaquñ bahrine mevci kim ider peydâ
Ene'l-Hâk sırrını söyler eger maħfî eger peydâ

2 Ķadîm-i lem-yezel bil Hâkķ'ı esmâ-i şîfâtından
Okı *men' indehû 'ilmü'l-kitâb'* beyinâtından²⁶
Kitâbu'llâh'a ol nâzır sebaķ al müfredâtından
Me' âdindür kamu eşyâ ider öz kendü zâtından
Kimisi sim ü zer zâhir kimi seng ü meder peydâ

3 Bu levh-i sâdede bu naķş-ı şâfî şuda bu taşvîr
Bu zîb ü zînet-i 'âlem bu seyr-i kudret-i taķdîr
Bu naħl-i ser-bülend bu sehî serv-ķad-i dilgîr
Bu bâĝuñ ger haķîkatde şuyı bir bâĝbâni bir
Velî olmış haķâyıķdan nice dürlü şecer peydâ

4 Gel 'ibret dîdesinden aç cihâna ey gönül manzar
Temâşa eyle Âdem niçe düşmüş 'âleme mazhar

²³ “... ol ...” Bakara /117.

²⁴[53a]

²⁵ Usûlî'ye ait gazel Usûlî Divanı'nda 1. gazel olarak kayıtlıdır. Mustafa İsen, *Usûlî Divanı*, Akçaĝ Yay. Ankara, 1990.s, 97.

²⁶ “...bir de yanında kitap (Kur'ân) bilgisi bulunanlar yeter.” Ra'd / 43.

Bu nuṭḡı yaḡşı fehm eyle başıret ehli iseñ ger
Naẓar ıl nev‘ -i insāna kimi zehr ü kimi sükker
‘ Aceb ikmet bir aġacdan olur dürlü şemer peydā

- 5 alem geldi vücūda evvel ü āḡir pes ü pīşler
Bu seyr-i sūr‘ at-i eflāk-ı gerdūnla gerdişler
Bu reng-ā-reng ezhār u ġarāyib yazla ışlar
Düzilür nice biñ işler bozılır nice cünbişler
Ne kār-ı bü'l- ‘ acebdür bu kim olmaz kārger peydā
- 6 Niçe kez boşalup bu ḡāne-i dūnya niçe oldı
Niçe kerre bahār oldu ḡazān yeli esüp şoldı
Niçe dem māzer-i devrān bizümçün saçımı yoldı²⁷
Niçe gündüz gice oldu niçe biñ ay u yıl geġdi
Dirġā olmadı aldı şeb-i hirci seḡer peydā
- 7 anı anlar ki irġürmişdi farkın ‘ arş-ı a‘ lāya
Başardı himmet ile pāyını burc-ı mu‘ allāya
Aşardı yayını Rüstem mişāli şāḡ-ı übā’ya
Şu servler ki daġlar gibi baş egmezdi eflāke
Yaturlar şöyle pest olmuş ne tiġ ü ne kemer peydā
- 8 Neler var ūr-ı ‘ ışık içinde Mūsā’ya müşābihler
Baķup dīdār-ı yāra arşu urmuşlar müvācihler
[53b]
Maḡabbet ulları ḡayrān u ser-gerdān vālihler
Niçe şūrīde ‘ āşıklar gezerler şöyle tāyihler
Bu tih-i bī-nihāyetde ne reh ne rāh-ber peydā
- 9 Reh-i ‘ ışık içre ey dil müşt-i ḡāk olmaķ gerek tā kim
Devāsız derde düşüp derdnāk olmaķ gerek tā kim
Yaķa dest-i ecelden āk āk olmaķ gerek tā kim
Niçe biñ ādem oġlanı helāk olmaķ gerek tā kim
Yalancı kaḡbe dūnyādan ola bir gerçek er peydā
- 10 Bizi öldürmek için ḡile vü tezvīr ile tenhā
‘ Aceb vādiye uğratdı gezerek reh-zen-i dūnyā

²⁷ “yoldı” kelimesi metinde “şoldı” şeklinde yazılmış.

Dirîgâ hasretâ derdâ vü hayfâ veyletâ veylâ
Yolumuz bir beyâbâna irişdi nâgehân kâkâ
Gezer biñ kârbân olmaz birinden bir eşer peydâ

- 11 Ledünnî ' ilmini şordum didi bir kûşe-gîr ' âkif
Bu esrâr-ı nihândur aña olmaz her kişi vâkıf
Meger gayb ' âleminden ire ta' lîm ile hâtıf
Niçe zaḥmet çeker kesb-i kemâl idince bir ' ârif
Niçe ḳanlar yudar kân eyleyince bir güher peyda
- 12 Şular kim Na' tiyâ fazl u hünerde miḳtedirlerdür
Hemîşe ḳa' r-ı deryâyı muḫîṭ munḳa' irlerdür
Müşâhid olmağa bir merd-i Ḥaḳḳ' a müfteḫirlerdür
Ḳamu nezzârede ebkâr-ı ma' nâ muntazırlardur
Usûlî gibi tâ kim ola bir sâḫib-naḳar peydâ

6²⁸

Ḳasîde-i Baba Na' tî-i Flornavî der-Medḫ-i Seyyidü'l-Mürselîn ve Ḥâtemü'n-
Nebiyyîn

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Ey güzîn-i her dü ' âlem bihterîn-i enbiyâ
Aḫmed ü Maḫmûd u Ḥâmid Muştafâ vü Müctebâ
- 2 Âfitâb-sâye-i ḫurşîd-i Rabbü'l- ' âlemîn
Âsmân-ı ' izz ü temkîn şâḫib-i tâc u livâ
- 3 Ma' ni-i her çâr defter ḫ' âce-i her müşt-i ḫuld
Dâver-i her şeş cihât a' ḳam şeh-i her dü serâ
- 4 Maḳşad-ı tenzîl ü yarlıg maḫzar-ı esrâr-ı gayb
Maḳta' -ı yetlu' u' şâhid-i âfitâb-ı *ve 'd-duḫâ*²⁹
- 5 Şâḫib-i ma' ni-i fiṭrat ma' ni-i icâd-ı ḫalk
Ser-firâz-ı nesl-i Âdem pîşvâ vü reh-nümâ
- 6 Mubṭıl-ı bünyâd-ı bid' at ḫâkim-i aḫkâm-ı şer'
' Âlim-i ' ilm-i şerî' at ' ârif-i sırr-ı Ḥudâ

²⁸ [54a]

²⁹ “Kuşluk vaktine andolsun.” Duhâ /1.

- 7 Meḥḥar-ı evlād-ı Ādem aṣl u nesl-i kün fekān
Şūfi-i şāfi-kerāmet şuffe-i şaff-ı şafā
- 8 Mūsi vü ‘Īsa-dem [ü] Dāvūd-laḥn Ādem-kıdem
Ḥāce-i ‘ālem emīr-i kişver-i mülk-i dünā
- 9 Lücce-i deryā-yı vaḥdet mehçe-i kevn ü mekān
Nüşa-ı ādāb u faẓl u ḳābil-i ḳul innemā³⁰
- 10 Ṭāyir-i gerdūn-ı ezraḳ zāyir-i ‘arş-i berīn
Seyyid-i sādāt-ı ḥalk a‘zam imām-ı muḳtedā
- 11 Ḳıble-i iḳbāl-i devlet Ka‘be-i erbāb-ı dīn
Şeh-süvār-ı dīn ü devlet hādi-i rāh-ı hüdā
- 12 Ṭūti-i şekker-nişār u sırr-ı *Sübḥāne’lezi*³¹
Şāh-bāz-ı evc-i ma‘nā bülbül-i destān-serā
- 13 Aḥter-i burc-ı nübüvvet mihr ü māh-ı *lev denevt*³²
Kevkeb-i raḥşān u envār-ı çerāğ-ı *mā zegā*³³
- 14 Eşref-i ebnā-yı Ādem efzal-i ins ü melek
Ḥātem-i ḥatm-i rüsül ḥalvet-nişān-ı ıştıfā
- [54b]
- 15 Baḥtiyār-ı dīn ü dünyā şeh-yār-ı muḥterem
Reh-nümā-yı ḥalk-ı ‘ālem şaḥne-i rüz-ı cezā
- 16 Sālik-i rāh-ı hidāyet muḳtedā-yı şarḳ u ğarb
Dāver-i sādāt-ı heft iklīm ḳāzi-i ḳazā
- 17 Levḥa-i tevḳī‘-i şer‘üñ raḥmeten li’l-‘ālemīn
Yarlıg-ı aḥkām-ı şer‘üñ oldı ḥaṭṭ-ı istiva

³⁰ “De! Sadece...” Birçok surede geçmektedir.

³¹ “Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir”. İsrâ /1.

³² “Lev-denevtü: ... yaklaşmış olsaydım” Tamamı: “Lev-denevtü enmiletten le-ahraktü” “Şayet bir parmak ucu öteye yaklaşmış olsaydım mutlaka yanardım. (Hz. Cebrail'in Sidretü'l-münteha'dan ötesi için Hz. Muhammed'e (SAV) söylediği söz olarak bilinir.) Yılmaz, *age.*, s. 454.

³³ “... kaymadı” “Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı” ayetinden iktibastır. Necm /17. Ayette “mā zāga” şeklinde geçen ifade şiirde “mā zegā” şeklinde yazılmış.

- 18 Hem saña Yāsîn libās oldı Tebārek ıaylesān
Hem hadîş-i *lā nebiyyîn*³⁴ oldı sen şāha ridā
- 19 Cān gözine hāk-ı na' lınuñ yeter kuḥlu'l-ı uyūn
Ey sa' ādet āfitābı şadr-ı bedr-i aşfiyā
- 20 Gerd-i rāhuñ çeşm-i hūrāya şafā vü nūr u fer
Ḥāk-ı dergāhuñ melekler dīdesine tūtiyā
- 21 Sen ki ḥalvet-ḥāne-i yārīye 'azm itdūñ revān
Ḥazret-i Cebrā'il'e dār oldı ol 'ālī fezā
- 22 Çünki pervāz eyledi sīmurğ-ı cānuñ āşikār
Oldı evvel menzilūñ 'adline cennātü'l-ı alā
- 23 Niçe ādem oğlıdur diyem eyā ḥayre'l-beşer
K'evvel ü āḫir sen olduñ ibtidā vü intihā
- 24 Pāye-i mi' rāca çün başduñ ḳadem i' zāzla
Ḳābe ḳavseyne irişdüñ ey Resūl-ı Kibriyā
- 25 Ḥayme-i mi' āduñı ḳurduñ çü gerdün üstine
Geldiler el ḳavşurup ḳarşuladı ehlü's-semā
- 26 Yirde gökde her ne deñlü var ise ins ü melek
Ḥayr-ı maḳdem didiler ehlen vesehlen merḫabā
- 27 Bir işāret birle gökde eyledüñ māhı dü-nīm
Olduñ engüşt-i mübārek birle ḥoş mu' ciz-nümā
- 28 On sekiz biñ 'āleme sensin emīr-i tācdār
Ḥazret-i zāt-ı şerīfüñdür dü-kevne pādşā
- 29 Ḥān-ı luḫfuñdan 'aḫā eyle bu ben dervīşüñe

³⁴ "... hiçbir nebi yoktur". Hac / 52.

Gelmişem dergāhuña muhtāc u ac u bî-nevā

30 Bir nazar kııl bendeñe luḡ ile ey kân-ı kerem
K'olmuşum bend-i maḡabbetde esîr ü mübtelā

31 Āluña aşhābuñā olsun şalāt ile selām
Kim olardurlar gümānsız çār yār-ı bā-şafā

32 Ben ne dilberle idem vaşfuñı ey Şāh-ı dü-kevn
K'oldı meddāhuñ ol vāḡid-i Rabbü'l-‘alā

33 Āşinā-yı lücce-i ‘ışk olmak isterseñ eger
Zıkr idüp nām-ı şerîfini dilüñde dāyımā

34 Rüz-ı maḡşerde şefî‘ üñ ola dirseñ ol hemān
Cān u dilden bende-i āl-i ‘abā ol Na‘ tiyā

7³⁵

Tercî‘ -i Bend-i Baba Na‘ tî-i Flornavî

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1 Kāfla nūndan yaratdı ‘ālemi cān-āferîn
Zāhir u bāḡın ḡaḡıḡat evvelîn ü āḡirîn
Şible bālā vü pest ü āsmān ile zemîn
Ḳubbe-i çarḡ-ı mu‘allaḡ günbed-i ‘arş-ı berîn
Vācib-i bi’z-zāt-ı vaḡdet rü‘yet-i ‘ayne’l-yaḡîn
Küllü bu varlık ki var eşyā kemāhî ecma‘în
Cümle mevcūdāt bir zātuñ şifātıdur hemîn
Gerçi kim zāt u şifāt emrinde çoḡdur iḡtilāf

2 Yoḡ iken ketm-i ‘ademden var kıldı ‘ālemi
Eyledi teşrîf-i *kerremnāya*³⁶ lāyık Ādem’i

³⁵ [55b]

³⁶ “... biz yücelttik...” İsrâ /70.

Ana ta' lîm itdi külliyyetle ism-i a' zamı
Kâlbine ilhâm idüp bildürdi sırr-ı mübhemi
Nefha-i Rûhu'l-ğudüs'den viridi ' İsa'ya demi
Aḥmed-i Muḥtâr'a i' t̄a kıldı ' izz-i ḥâtemi
Cümle mevcûdât bir zâtuñ şifâtıdur hemîn
Gerçi kim zât u şifâṭ emrinde çoḡdur iḥtilâf
[56a]

- 3 İsm-i zâtuñ sırrı Raḥmân u Raḥîm'üñ ma' nâsı
Kâyım-ı bi'z-zât ebed ' ayn-ı kadîmüñ ma' nâsı
Dört kitâbuñ şerhi Furḡân-ı ' aẓîmüñ ma' nâsı
Selselibüñ ' aynı cennât-ı na' imüñ ma' nâsı
Leyletü'l-mi' râc'da ḡurb-ı ḡarîmüñ ma' nâsı
Seyr-i fi'llâh'da tarîḡ-ı müstaḡîmüñ ma' nâsı
Cümle mevcûdât bir zâtuñ şifâtıdur hemîn
Gerçi kim zât u şifâṭ emrinde çoḡdur iḥtilâf
- 4 Ḥarfîmüz yek ḡarf-i ebceddür bizüm ey ehl-i dil
Noḡtamuz bâ-ı mü'eyyeddür bizüm ey ehl-i dil
Ceddîmüz rûḡ-ı mücerreddür bizüm ey ehl-i dil
Aşlmuz aşl-ı müceddeddür bizüm ey ehl-i dil
Dilîmüzde nâm-ı Ahmed'dür bizüm ey ehl-i dil
Dînimüz dîn-i Muḡammed'dür bizüm ey ehl-i dîn
Cümle mevcûdât bir zâtuñ şifâtıdur hemîn
Gerçi kim zât u şifâṭ emrinde çoḡdur iḥtilâf
- 5 Bâ-ı bi'smi'llâh sırr-ı ma' ni-i zât u şifât
Noḡta-i remz-i bidâyet âyet ile beyyînât
Zindeḡânî-i ebed ser-çeşme-i âb-ı ḡayât
Bu mu' allâ ' arş-ı Raḥmân bu maḡâm-ı ' âliyât
Bu delîl ü naşş u bürhân bu ḡurûf-ı muḡkemât
Bu toḡuz rebâbla ey Na' ti bu çâr ümmehât
Cümle mevcûdât bir zâtuñ şifâtıdur hemîn
Gerçi kim zât u şifâṭ emrinde çoḡdur iḥtilâf

8³⁷

Tercî' -i Bend-i Baba Na' tî-i Flornavî

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 *Lâ*'yı isḡâṭ eyleyüp birlmeyen *illâ*'sını
Bilmedi nefis ile işbâtuñ nedür ma' nâsını

³⁷ [56a]

Vādi-i ‘iṣyānda ƙaldı añmadı Mevlāsını
Āb-ı tevḥid ile tāhir ƙılmadı a‘ zāsını
İçmedi bezm-i elestüñ bāde-i ḥamrāsını
Açmadı nūr-ı hidāyet çeşm-i nā-bināsını
Görmedi gün tırrasında *leyletü’l-isrā*³⁸ sını
Bulmadı rāh-ı yakīnūñ menzil-i a‘ lāsını
Ƙābe Kavseyñ’üñ bekleği *ƙurb-ı ev ednā*³⁹ sını
Ma‘ni-i ‘ıṣƙ böyle virmişdür bunuñ fetvāsını
Yā çek el serden yaḥud çekdürme ‘ıṣƙuñ ƙasını
[27b]

- 2 Yoğ iken kevn ü mekân ü sâhil ü dâğ ü ferâ
Cûşa geldi şarƙdan baḥr-ı maḥabbet ibtidâ
Taşa çaldı şîşesin atdı temevvüc her yaña
Ser-be-ser eşyâyı seyrân itdi bî-çün ü çerâ
‘Aşƙ Mansûr’ını gördi ol arada aşınâ
Ol fenâ abdâlı geldi yanuma didi baña
Var ferâğat kûşesin idin maƙâm-ı dil-güşâ
K’ol durur dâru’ş-şifâyı derd-mendân-ı belâ
‘Ālem-i baḥr-ı tecerrüde gezerken bî-nevâ
Güşuma irdi sürüş-ı ğaybdan iş bu nidâ
Yā çek el serden yaḥud çekdürme ‘ıṣƙuñ ƙasını
- 3 Şol zamân kim baṭn-ı Ādem’[de] nuṭafa medfûn idüñ⁴⁰
Emr-i Bārî ile anda perdede merhûn idüñ
Ƙatre-i nâçiz idüñ ma‘nen uyuşmış ḥûn idüñ
Özüñi fark itmeyüp dem-beste vü maḥzûn idüñ
Ser-serî idüñ egerçi tālib-i bî-çüñ idüñ
Kâsesin kesr eylemiş Leylâsı bir Mecnûn idüñ
Kûh-ken’de soñra Ferhâd ile hem-hâmûn idüñ
Sa‘y ile deryâyâ irmiş bir dür-i meknûn idüñ
‘Āciz ü ac u zelil ü müflis ü medyûn idüñ
Dest-gîr olmasa bir kân-ı kerem mağbûn idüñ
Yā çek el serden yaḥud çekdürme ‘ıṣƙuñ ƙasını
- 4 Perde-i pindârdan geç ‘âlemüñ sultânı ol
Her gedâya şefƙat eyle cānı içre cānı ol
Cevher-i ‘aƙlı me‘âdinden çıkarğıl kânı ol
Kûy-ı ‘ıṣƙuñ başla yap yap sen de bir ‘uryânı ol
Na‘ra-i yâ hû ile taldur cihâñi fâni ol
Gâhi mest u gâhi esrük bir mehûñ ḥayrânı ol

³⁸ İsrâ /1.

³⁹ “... veyahut daha yakın...” Necm /9.

⁴⁰ Bu mısradâ vezin aksamaktadır.

‘ Āşık-ı dīvāneler ser-ḥalkasınıñ ḥānı ol
Baş açık ol pādşāhuñ bende-i fermānı ol
Cān virüp yolında şıdqla kulı ḳurbānı ol
Kelleñi top eyle meydānında gel ğaltānı ol
Yā çek el serden yaḥud çekdürme ‘ işkuñ taşını

- 5 Na'ti'yüm vaşfında yārūñ söz dimek şānumdadur
Cilveler ḳılmaḳ benüm ṭab' -ı suḥandānumdadur
Hem-demüm hem-meşrebüm derd ü bela yanumdadur
Yār için ölmek benüm āyīn ü erkānumdadur
On sekiz biñ ‘ ālemūñ esmāsı dīvānumdadur
Kāyinātūñ şābitātı ḳaşr-ı eyvānumdadur
Sāye şalmaḳ üstüme mihr-i dıraḥşānumdadur
Muştafā'nuñ ümmetiyüm sevgisi cānumdadur
Āl u evlāda muḥibbüm derdi dermānumdadur
On iki şehzādenūñ imlāsı pinhānumdadur
Yā çek el serden yaḥud çekdürme ‘ işkuñ taşını

düşbed

SONUÇ

Klâsik edebiyatımızın kayıplar hanesinde yer alan şairler arasında yer alan Na'tî 'nin yaşadığı dönem ile ilgili elimizde bir bilgi yoktur. Eldeki şiirlerden onun Balkanlar'da Makedonya sınırları içerisinde yer alan Florinalı olduğu anlaşılmaktadır. 15. ve 16.yy. şairlerine tahmisler yazması tahmis yazdığı şairlerin daha çok Hurûfî şairler olması ve isminin başındaki "Baba" sıfatı onun hayatı ve düşüncesiyle ilgili bazı ipuçları vermekle birlikte, şu an için elimizde olan bir eserinin olmaması ve henüz elde edilmiş belgeler bulunmaması bizi bu konunun ihtiyatla karşılanması gerektiği sonucuna götürmektedir.

Şiirlerinden hareketle orta derecede bir şair olduğu anlaşılan Na'tî'nin şiirlerinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar bulunsa da sade denilebilecek bir Türkçe kullanmış olduğu görülmektedir.

düşbed

KAYNAKÇA

Ayan, Hüseyin. (2002), *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, C. II, TDK Yayınları, Ankara, 621.

İpekten, Haluk. (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 322-323.

İsen, Mustafa. (1990), *Usûlî Divanı*, Akçağ Yay. Ankara.

Kiel, Machiel. (1996), "Florina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul, 164-165.

Mecmua, (<http://hdl.handle.net/2027/mdp.39015079130889>)

Tarlan, Ali Nihat. (2005), *Ahmet Paşa Divanı*, MEB Yay. İstanbul.

Tuğluk, İbrahim Halil (2012). "Kayıp Hazineslerimiz: Klâsik Türk Edebiyatı'nın Yitik Eserleri", *Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu Anısına) 10-12 Mayıs*, Ordu.

Tuman, Nail. (2001), *Tuhfe-i Nâilî*, Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, C. II, Ankara, 1079-1080.

Uludağ, Süleyman. (1991), "Baba", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul, 365-366.

Yılmaz, Mehmet. (2013), *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul, 454.

http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=arama_sonuc&detayli_arama=1&M_AD=Na%27t%C3%AE (Erişim tarihi: 22.03.2015)